

СТАНОВИЩЕ

от член на научното жури: **доц. д-р Бисер Йорданов Кръстев – ВУАРР, Пловдив**

във връзка със защита на дисертационен труд за придобиване на ОНС „доктор” в Област на висше образование **3. Социални, стопански и правни науки**
Професионално направление **3.8. Икономика**
Научна специалност „**Финанси, парично обръщение, кредит и застраховка**“

Автор на дисертационния труд: **Катерина Иванова Жегова**

Тема на дисертационния труд: „**Дългово финансиране на местните власти в страните от Европейския съюз**“

Научен ръководител: **доц. д-р Десислава Георгиева Стоилова**

Настоящото становище е изготвено на основание Заповед №1552/14.07.2021 г. на Ректора на ЮЗУ „Неофит Рилски“, в съответствие с чл. 9 от ЗРАСРБ, чл. 30, ал. 3 от Правилника за прилагане на ЗРАСРБ, чл. 4, ал. 3 от Вътрешните правила за развитие на академичния състав в ЮЗУ „Неофит Рилски“, както и в съответствие с Решение на ФС на Стопански факултет (Протокол №20/07.07.2021 г.).

1. Кратка информация за дисертанта

Катерина Иванова Жегова е родена на 08.11.1990 г. Тя придобива образователно-квалификационната степен „Бакалавър“ в Югозападен университет „Неофит Рилски“ – гр. Благоевград през 2014 г., а след още две години и образователно-квалификационната степен „Магистър“ по специалност „Финанси“ в същия университет. От 09.01.2017 г. е редовен докторант в ЮЗУ „Неофит Рилски“ – гр. Благоевград. Положила е успешно изпитите по докторантските си минимума и е изпълнила изцяло задълженията си според индивидуалния учебен план.

През есента на 2013 г. Катерина Жегова провежда практическо обучение по проект „Студентски практики“ в общинската администрация на община Струмяни, където обработва счетоводни документи и извършва счетоводни операции. През 2014 г. започва работа като счетоводител в община Струмяни, а от 03.12.2018 г. до момента заема длъжността главен счетоводител в общинската администрация на с. Струмяни.

2. Обща характеристика на представения дисертационен труд

Представеният за рецензиране дисертационен труд е с общ обем от 166 страници. Той съдържа увод, три глави, заключение, библиографска справка, резюме на получените резултати и декларация за оригиналност. В него са включени 43 таблици и 8 графики. Използваната литература обхваща 136 източника, от които 29 на български език, 98 на английски език, 7 на испански език, 1 на немски език и 1 – на полски език.

Темата на дисертационния труд е изключително **актуална** и значима, тъй като:

Първо, дълговото финансиране е един от основните източници за привличане на заемни финансови ресурси от страна на общините. Чрез него те реализират успешно инвестиционните си програми и покриват своите задължения;

Второ, прекалено високата задлъжнялост на местните власти заплашва не само тяхната финансова стабилност, а рефлектира негативно и върху бюджетното салдо по консолидираната фискална програма;

Трето, изследването на влиянието на определени икономически, социални и политически фактори върху равнището на общинския дълг не е достатъчно широко застъпено в научната литература у нас;

Четвърто, пандемията Covid-19 се отразява твърде негативно върху финансовото състояние на общините и те трябва да управляват ефективно своя дълг, като не позволяват той да премине определени критични равнища, над които те биха влезли в процедура по финансово оздравяване.

Дисертант Жегова е формулирала ясно и точно предметът на научното изследване. В този смисъл **предмет на изследване** в дисертационния труд е зависимостта между: „местните данъчни приходи, местните разходи, местното бюджетно салдо, броят на общините и средният брой население в една община с местния дълг/необслужвания местен дълг, както и евентуалната връзка на финансовата децентрализация, възможността за обявяване на фалит и наличието на процедура за спасяване на задлъжнели общини и местния дълг/необслужвания местен дълг в страните от Европейския съюз“.

На основата на поставената цел и четирите основни задачи **изследователската теза** гласи, че: „задлъжнялостта на местните власти в страните от Европейския съюз се детерминира както от фактори с фундаментално значение, така и от фактори, които имат чисто поведенчески характер“.

3. Преценка на структурата и съдържанието на дисертационния труд и мнение относно коректността на автореферата на дисертационния труд

В структурно отношение дисертационния труд е изграден сполучливо. Между съставните му части съществува относителна балансираност и логическа последователност. Съдържанието на изложението съответства напълно на темата на научното изследване. Методологията, използвана от автора, е класическа. Тя включва методите на индукцията, дедукцията и сравнителния анализ. За доказване на защитаваната от него теза се прилага инструментариума на дескриптивния и регресионно-корелационния анализ.

Глава първа е озаглавена „Теоретико-методически аспекти“. Тя е с обем от 51 страници и се състои от шест параграфа. В нея са представени същността, предимствата и недостатъците на дълговото финансиране на общините при съобразяване с равнището на фискална децентрализация, достигнато в отделните държави през последните години. Характеризирани са особеностите на банковите кредити и общинските облигационни заеми като основни инструменти, използвани при дълговото финансиране на местните власти (с. 29-33). Извършен е преглед на нормативните актове, действащи в рамките на ЕС, в които са регламентирани правомощията и отговорностите на органите на местното самоуправление по

отношение на възможностите им да поемат дълг. Изяснени са механизмите, чрез които се контролира величината на общинския дълг (с. 36-38).

Направен е аналитичен обзор на най-важните теоретични и емпирични изследвания в областта на дълговото финансиране на местните власти. Представени са резултатите от тях и са изведени основните фактори, които оказват влияние върху размера на общинския дълг. Много добро впечатление прави представянето на тези изследвания в табличен вид, съдържащ техния автор, обхват, използвана методология и получени резултати (с. 48-50).

Глава втора е озаглавена „Емпиричен анализ на състоянието на дълга на местните власти в страните от Европейския съюз през периода 2013 г. – 2019 г.“. Тя е изградена от седем параграфа и общият ѝ обем е 60 страници. Първоначално в нея са представени стойностите на редица показатели, чрез които се измерват промените в общото икономическо състояние на страните-членки на ЕС през анализирания период. Изяснени са детерминантите на местния дълг (с. 75-77). Следва включването им в множествен регресионен модел, чрез който се установят вида, посоката и силата на тяхното въздействие върху зависимата променлива (размера на местния дълг). Изследвано е влиянието на същите фактори и върху стойността на необслужвания местен дълг в държавите от ЕС чрез използване на регресионно уравнение от аналогичен вид (с. 102). Извършено е тестване на адекватността и надеждността на двата регресионни модела и се установяват различни нелинейни зависимости между факторните (независимите) и резултативната (зависимата) променлива. Осъществен е сравнителен анализ на съответствието на тези зависимости с резултатите, получени при подобни теоретични и емпирични изследвания на водещи чуждестранни автори.

В последния параграф на глава втора се изследва наличието и вида на зависимостта между размера на местния дълг, включително и издадените от местните власти гаранции и стойността на необслужвания местен дълг в държавите-членки на ЕС. Установява се, че динамиката на необслужвания общински дълг следва своя собствена логика и не се влияе от измененията на общата сума на дълга (с. 119). Доказва се съществуването на статистически значима позитивна зависимост между общинските гаранции и стойността на необслужваните дългове на анализираните общини (с. 121).

Глава трета е озаглавена „Финансова децентрализация и задължнялост на местните власти“. Тя е с обем от 28 страници и съдържа шест параграфа. В началото са представени данни за средните стойности на относителните дялове на местните разходи спрямо общите публични разходи в страните от ЕС през периода 2013-2019 г. Това е един от основните показатели за измерване равнището на фискална децентрализация. По-нататък авторът стига до заключението, че задължнялостта на местните власти е функция на равнището на финансова децентрализация (с. 126). На тази основа той е построил множествен регресионен модел с три независими променливи (относителен дял на местните разходи спрямо общите бюджетни разходи, наличие на процедура за финансово оздравяване на общините и наличие на процедура за обявяване на фалит), влияещи върху задължнялостта на общините от държавите-членки на ЕС (с. 129).

Установява се, че при използването на годишни данни най-висока е корелацията между местния дълг и наличието на процедура за финансово оздравяване на общините в ЕС. От друга страна се доказва, че при третия модел, представен в табл. 3.5., съществува статистически значима позитивна зависимост между относителния дял на местните разходи спрямо общите бюджетни разходи и местния дълг. (с. 133). Резултатите от анализа потвърждават хипотезата за съществуването на т. нар. „меки бюджетни ограничения“.

В последния параграф на глава трета е изследвано влиянието на посочените по-горе три фактора върху равнището на необслужвания местен дълг на страните-членки на ЕС през анализирания период. Направени са съответните изводи и обобщения за адекватността на регресионния модел, представен на с. 143, както и за вида, статистическата значимост, силата и посоката на изследваните зависимости.

Авторефератът е с обем от 32 страници и е написан според утвърдените изисквания. Той съдържа кратко описание на основните постановки и резултати от изследването в дисертационния труд. В него са отразени общата характеристика на дисертационния труд, неговата структура, синтезирано изложение на дисертацията, справка за научните приноси и списък с публикациите по темата на дисертацията. Стилът на автореферата е стегнат и точен. В техническо отношение той е изготвен на много високо равнище и може да бъде оценен **положително**.

В заключение може да се направи обобщението, че дисертант Жегова е способна да прави самостоятелни научни изследвания, да формулира изследователски тези, да стига до логически изводи и да ги подкрепя с реални данни от практиката. Представените от нея дисертационен труд и автореферат не са заимствани от чужди публикации, в тях ясно личи авторовото участие и те отразяват коректно и в пълна степен научните ѝ позиции.

4. Определяне и оценяване на научните и научно-приложните приноси в дисертационния труд

Научните приноси на Катерина Иванова Жегова, които са формулирани в автореферата към дисертацията, имат ярко изразен **практико-приложен характер**. Те са следните:

1. Конструиран е множествен регресионен модел за оценка на влиянието на конкретни фактори върху дълга на местните власти в страните от Европейския съюз. Доказва се, че съществува регресионна зависимост между местния дълг от една страна и местните разходи и броя на общините в една държава, от друга. Установена е липса на регресионна зависимост между местния дълг от една страна и салдото на местния бюджет, средното население на една община и БВП на човек от населението, от друга.
2. Разработеният модел е приложен за анализ и на факторите, влияещи върху необслужвания местен дълг в страните от Европейския съюз. Като фактори за обяснение на динамиката на местния дълг са възприети: местните данъчни приходи, местните разходи, салдото на местния бюджет, броят на общините, средният брой население на една община и БВП на човек от населението. Резултатите от изследването върху панел от годишни данни за периода 2013-2019 г. показват, че необслужваният дълг се влияе не толкова от фактори с фундаментален характер

като финансови и икономически показатели, колкото от технически обстоятелства или външни фактори за системата, т.е. налице е поведенчески проблем за местните власти, което формира очакване за реализация на феномена „меки бюджетни ограничения“.

3. Построен е модел за емпиричен анализ на зависимостта между местния дълг и необслужвания местен дълг, чиято дясна страна включва местния дълг и общинските гаранции за всяка страна и година. Резултатите от изследването върху панел от годишни данни за периода 2013-2019 г. изцяло подкрепят очакванията за поведенчески проблем. Според оценките корелацията между необслужваният местен дълг и общинските гаранции е по-силна, отколкото с местния дълг. Не е установена значима регресионна зависимост между общата сума на местния дълг и необслужвания местен дълг, а от друга страна не е налице каузална връзка по Грейнджър между тези променливи.
4. Извършен е емпиричен анализ на влиянието на финансовата децентрализация върху задлъжнялостта на местните власти в страните от Европейския съюз. Лявата страна на регресионния модел включва местния дълг/необслужвания местен дълг, а дясната – относителен дял на местните разходи спрямо общите бюджетни разходи, наличието на процедура по оздравяване с отпускане на временен (най-често безлихвен) заем от централното правителство и наличието на процедура за обявяване на фалит. Установена е позитивна регресионна зависимост между местния дълг/местния необслужван дълг и относителен дял на местните разходи спрямо общите бюджетни разходи при използването на годишни данни. Оценките показват липса на статистически значима връзка между местния дълг и наличието на процедура за обявяване на фалит, както и положителна регресионна зависимост между местен дълг и наличието на спасителен пакет за затънали в дългове общини, което е потвърждаване на хипотезата за т.нар. меки бюджетни ограничения. Налице е значима позитивна регресионна зависимост между необслужвания местен дълг и правната възможност на общините да обявяват фалит, както и липса на статистически значима регресионна зависимост между необслужвания местен дълг и наличието на процедура за оздравяване на затънали в дългове общини със спасителен пакет.

Считам, че приносите в дисертационния труд отразяват вярно и точно неговите научни достойнства, както и значимостта му за развитието на българската наука и практика в областта на оценяването на влиянието на конкретни фактори върху равнищата на местния дълг, респективно на местния необслужван дълг.

5. Критични бележки и препоръки

Освен положителните страни и достойнствата, с които се отличава дисертацията, в нея се забелязват и някои слабости. Ще си позволя да отбележа най-важните от тях, като по този начин се надявам да подпомогна докторантката в бъдещата ѝ изследователска дейност.

Първата критична бележка е свързана с обстоятелството, че при представянето на резултатите от конструиранияте и апробирани с реални данни регресионни модели, получените зависимости и връзки между включените в тях променливи не са формулирани по достатъчно категоричен начин. Така например невинаги се подчертава

дали зависимостите са позитивни или негативни, а само че са налице такива (силни или слаби, статистически значими или незначими). От друга страна се установява, че те са нелинейни, без да се посочи вида на функционалната зависимост, по която протичат. На второ място може да се отбележи, че в увода не е формулиран обектът на изследването. На трето място прави впечатление, че в представената справка за приносите в дисертационния труд липсват такива с теоретичен характер.

В това отношение препоръчвам на дисертанта да прецизира в по-висока степен изводите и обобщенията, които прави в своите научни разработки, за да се подобри допълнително тяхното качество.

Бих посъветвал дисертант Жегова да добави към справката в автореферата още един научен принос, който може да се извлече от съдържанието на глава първа в нейния дисертационен труд. Той може да бъде формулиран по следния начин: „Извършен е критичен преглед на основните литературни източници в областта на дълговото финансиране на местните власти в държавите-членки на Европейския съюз, като са представени в систематизиран вид обхватът, методологията и резултатите от най-значимите емпирични изследвания, съставляващи фундамента на дълговото финансиране на общините през последните години“.

Препоръчвам на дисертантката да задълбочи още повече изследванията си в избраната от нея научна област, по възможност да разшири техния обхват и да ги публикува в реномирани национални и международни издания.

В обобщение следва да се отбележи, че направените критични бележки и препоръки не омаловажават по никакъв начин достойнствата на научния труд, представен от докторантката.

6. Въпроси към дисертанта

Въпросът, който поставям към дисертант Катерина Жегова във връзка със защитата на нейния дисертационен труд, е следният:

1. Според Вас ще окажат ли влошената епидемиологична обстановка и понижената икономическа активност негативно влияние върху задлъжнялостта на местните власти в отделните страни от Европейския съюз и заплашени ли са общините в тях от проявленията на потенциална дългова криза в резултат на пандемията Covid-19?

7. Заключение

Дисертационният труд има напълно завършен вид и може да служи като основа за бъдещи научни изследвания. Това ми дава основание убедено **да присъдя своята положителна оценка** за проведеното изследване, представено от рецензираните по-горе дисертационен труд, автореферат, постигнати резултати и приноси, и предлагам на почитаемото научно жури **да присъди** образователната и научна степен „доктор“ на **Катерина Иванова Жегова** в Област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, Професионално направление 3.8. Икономика, Докторска програма „Финанси, парично обръщение, кредит и застраховка“.

30.08.2021 г.
гр. Пловдив

Подпис:
/доц. д-р Бисер Кръстев/